

DVERGMÅKA I FINNMARK

- tilfeldige funn eller ny art under etablering?

OVERSIKT OVER ARTENS STATUS I BARENTSREGIONEN

av

Morten Günther

Adulte dvergmåker (*Larus minutus*), Svanvik. Juni 2002 – Foto © Morten Günther

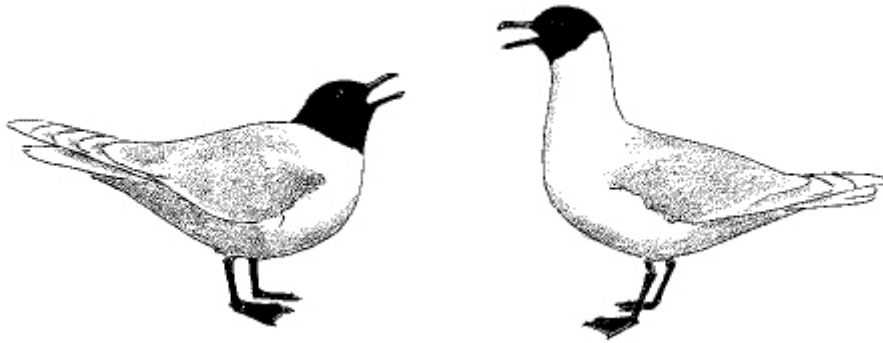
INNHOLD

1. Global utbredelse.....	3
2. Biotop og hekking	4
3. Trekk.....	5
4. Dvergmåka i Norge.....	5
4.1. Forekomst i Finnmark	6
4.1.1. <i>Forekomst i Nesseby kommune</i>	6
4.1.2. <i>Forekomst i Sør-Varanger før 1999</i>	7
4.1.3. <i>Forekomst ved Svanvannet (Salmijärvi) 1999-2002</i>	8
4.1.4. <i>Forekomst andre steder i Sør-Varanger 1999-2002</i>	10
5. Dvergmåka i Sverige	12
6. Dvergmåka i Nordvest-Russland	13
7. Dvergmåka i Finland.....	15
7.1. Forekomst i Inari kommune.....	16
7.2. Forekomst i Utsjoki kommune	17
7.3. Forekomst i Enontekiö og Muonio.....	18
8. Oppsummering	18
9. Litteratur	19

Adult dvergmåke ved Svanvik, Sør-Varanger. Juni 1999. Foto © Morten Günther

Sommeren 1999 ble minst fem reir av dvergmåke funnet på en holme utenfor Svanvik i Sør-Varanger. Selv om man i en årrekke hadde hatt mistanke om hekking av dvergmåke ved Varangerfjorden ble det altså i Pasvik man første gang kunne dokumentere vellykket hekking i Finnmark. I denne rapporten oppsummeres forekomsten av dvergmåke i vårt nordligste fylke og de tilgrensende områdene i Barentsregionen. Teksten er en oppdatert og utvidet versjon av artikkelen "Første hekkefunn av dvergmåke *Larus minutus* i Finnmark" som ble publisert i Vår Fuglefauna 23 (2): 82-84.

1. Global utbredelse

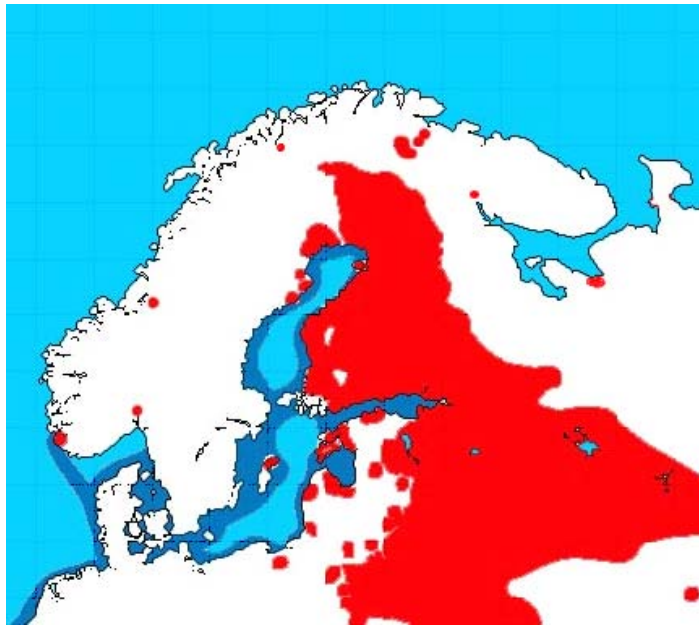
Dvergmåka er en østlig art som har sin hovedutbredelse i den nordlige delen av europeisk Russland, Kasakhstan, Vest-Sibir, Transbaikal og det sørlige Jakutia. Arten har imidlertid hatt en generell ekspansjon vestover i løpet av de siste tiåra. I Finland ble bestanden på slutten av 1950-tallet estimert til 200 par. I dag regner en med at bestanden svinger mellom 8.000 og 13.000 par (Väisänen et al. 1998). De nordligste hekkeplassene i Finland ligger like vest og sør for Enaresjøen, bare 80 kilometer fra Øvre Pasvik og 130 km fra Svanvik.

I Europa for øvrig hekker dvergmåka i Sverige (1100 par), Estland (1000-2000 par), Latvia (700-3000 par), Litauen (ca.50 par), Polen (20-60 par), Romania (10-20 par), Russland (20000-30000 par), Hviterussland (1800-2300 par) og Ukraina (100-200 par).

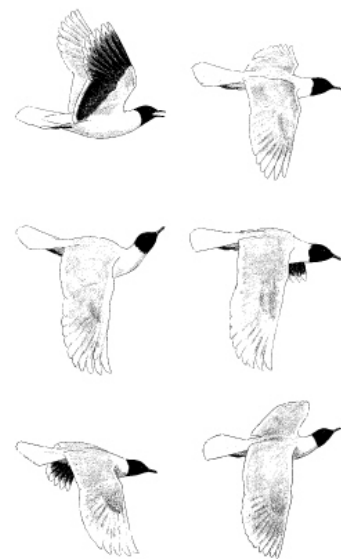
Arten har også hekket sporadisk i Danmark siden 1901. Den største og mest regelmessige forekomsten var en koloni ved Vejlerne på Nord-Jylland. Her hekket dvergmåka så godt som årlig i perioden 1928-1980. På det meste talte kolonien 25-30 par (Grell 1998).

Dvergmåka har en tilbøyelighet til plutselig å etablere isolerte hekkekolonier mange hundre kilometer unna de normale hekkeområdene. Et eksempel på dette er at arten i 1992-94 etablerte seg i Nederland med 5-40 par (Hagemeijer & Blair 1997, Grell 1998). Tilfeldige hekkefunn og hekkforsøk er registrert i England, Skottland, Frankrike, Tyskland og Østerrike (Perrins 1998).

Dvergmåka har i løpet av de siste 40 årene også bredt seg til Nord-Amerika. Første hekkefunn i Canada ble gjort i 1962 og i USA i 1975. Så langt er hekking påvist i Ontario, Quebec, Manitoba, Michigan og Wisconsin (del Hoyo et al. 1996).

Dvergmåkas utbredelse i Nord-Europa

2. Biotop og hekking

Dvergmåka hekker vanligvis i kolonier ved næringsrike bukter og innsjøer, eller ved myrområder i tilknytning til åpent vann. Den foretrekker vegetasjonsrike områder med tette belter av siv, starr eller taksrør. I Norrbotten og Västerbotten har arten i løpet av 1990-tallet også etablert seg på små holmer ute i skjærgården (Svensson et al 1999).

Dvergmåka velger ofte å hekke i tilknytning til kolonier av hettemåke og/eller rødnebbterne. I slike tilfeller hekker gjerne dvergmåkene i et avgrenset område i utkanten av den store kolonien. Arten er derfor særlig utsatt for predasjon og plutselige variasjoner i vannstanden. Dvergmåka skifter hekkeplass oftere enn andre måkefugler. En koloni kan bestå noen få år for deretter å forsvinne helt. Dette er trolig en konsekvens av dvergmåkas forkjærlighet for små flygende insekter som opptrer i varierende antall fra år til år (Svensson et al 1999). Koloniens plassering påvirkes også av den lokale vannstanden i den perioden hekkingen innledes (Olsson 2002). I Finland hekker arten gjerne i artsrene kolonier med opptil flere hundre par. Isolerte enkeltpar eller små kolonier kan imidlertid også her hekke sammen med andre arter av måker og terner. Enkelte år kan dvergmåkekoloniene bli spesielt store. Ved Gomelisumpen i Latvia ble det i 1987 funnet 2000 hekkende par innenfor et område på 150 ha der det tidligere kun hadde hekket noen få par (Hagemeijer og Blair 1997).

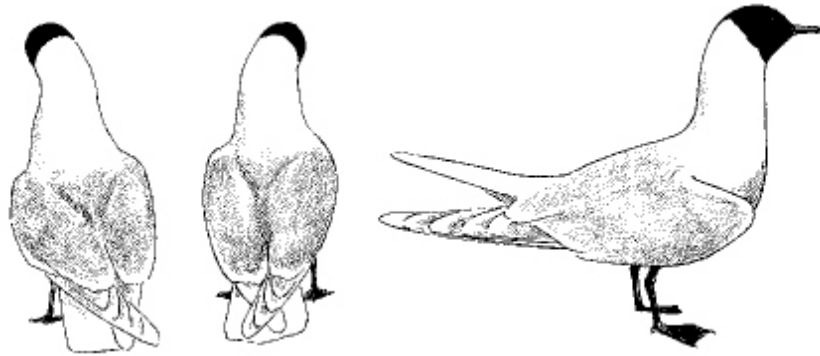
Dvergmåka legger vanligvis tre egg, men både to, fire og fem egg er kjent. Eggene legges med 1-2 døgn mellomrom, men rugingen starter så snart det første egget er lagt. Klekkingen skjer asynkront etter 23-25 døgn og ungene blir flygedyktige etter 21-24 døgn. Begge kjønn deltar i så vel reirbygging som ruging og foring av ungene. Dvergmåkene går vanligvis til hekking for første gang når der er 2-3 år gamle (Perrins 1998).

Dvergmåkene forlater hekkeplassene så snart ungene har blitt flygedyktige. I Norrbotten skjer dette allerede i midten av juli, og juvenile dvergmåker kan i løpet av få dager påtreffes på lokaliteter der hekking ikke har funnet sted (Backe 2001).

Observasjoner fra bl.a. Norrbotten antyder at det enkelte år finnes et betydelig antall ikke-hekkende dvergmåker i områder med særlig god næringstilgang. For eksempel ble det observert minst 500 ind. ved Pålsträsk, Luleå 20.6.1998 og minst 600 ind. ved Harrbäcksfjärden, Piteå 20.5.2000 (Backe 2001).

3. Trekk

Dvergmåkene i Fennoskandia ankommer hekkeområdene fra slutten av april. Høsttrekket pågår fra midten av juli til midten av november. Det største antallet trekkende dvergmåker som er registrert i Sverige er 3656 ind. som passerte Segerstad fyr på Öland 16.9.1994. Overvintringsområdene ligger trolig utenfor kystene av V- og S-Europa, i Middelhavslandene og utenfor NV-Afrika. Et mindre antall fugler overvintrer i Østersjøen. En dvergmåke som ble ringmerket som reirunge i Västerbotten i juli 1995 ble påkjørt av en bil utenfor Pittsburgh, USA i juni året etter (SOF 2002).

4. Dvergmåka i Norge

I Norge er dvergmåka et relativt nytt bekjentskap. Den første observasjonen her i landet ble gjort 30.10.1882 da en juvenil fugl ble skutt ved Fredrikstad. Det skulle imidlertid gå mange år før det første hekkeforsøket ble registrert ved Orrevannet, Klepp i 1976. I perioden 1979-1982 ble det gjort ytterligere fem reirfunn i Rogaland. Egglegging ble konstatert i alle disse tilfellene, men bare i ett reir ble det konstatert klekking. I Sør-Norge for øvrig er det registrert sannsynlig hekking i Vest-Agder, Akershus og Møre og Romsdal (Eldøy 1994).

Ved Leksdalsvatnet i Nord-Trøndelag ble dvergmåka første gang observert så sent som 21.5.1998. I løpet av kort tid ble inntil fem individer observert i den sørlige delen av vannet; fire adulte og en 3K. To fugler ble sett på reir og i slutten av juli ble to årsunger observert. Dermed kunne man konstatere at første vellykkede hekking i Trøndelag var et faktum. I 1999 ble det kun funnet ett reir på lokaliteten, men trolig hekket ytterligere ett par. På det meste ble det sett seks adulte fugler og en 3K. Ingen årsunger ble påvist denne sommeren. I 2000 ble i alt sju adulte fugler observert samtidig ved flere anledninger. Minst ett par hekket, da det ble observert ett par med tre årsunger. I 2001 ankom den første dvergmåka 10.5. og utover i mai hadde minst åtte adulte fugler tilhold ved vannet. Også utover forsommeren ble arten observert regelmessig. Årets siste observasjon ble gjort 19.7. og dagen før ble en adult dvergmåke sett sammen med to nylig flygedyktige unger. I 2002 dukket den første dvergmåka opp allerede 26.4. Senere ble det observert to ind. 10.5., seks ind. 11.5., 14 ind. 18.5. og minst 15 ind. 19.5. Dessverre brøt hele hettemåkekolonien sammen i begynnelsen av juni og bare 1-2 dvergmåker ble sett på lokaliteten etter dette (Halvor Sørhuus pers. medd., www.fugler.net).

Fra Nord-Norge er det kjent et upublisert hekkefunn av dvergmåke som ble gjort i nærheten av Evenes flyplass på grensen mellom Nordland og Troms, en gang på 1970-tallet (Stein Nilsen pers.medd.). Neste hekkefunn i Troms ble gjort sommeren 2002 da 14 adulte fugler og minst tre reir ble funnet i en hettemåkekoloni nær Skibotn, Storfjord (Morten Helberg pers. medd.).

Utenfor hekketiden observeres dvergmåka i økende grad både langs kysten og i innlandet. Det er nærliggende å anta at fuglene lengst i nord har spredt seg fra den ekspanderende finske bestanden, mens observasjonene i Sør-Norge trolig har sammenheng med forekomsten i Sverige og Danmark.

4.1. Forekomst i Finnmark

Den første kjente observasjonen av dvergmåke i Finnmark ble gjort i Tana i 1970 (Wikan & Frantzen 1984). Siden den gang har antall observasjoner økt, men kun et fåtall observasjoner er gjort utenfor kommunene Nesseby og Sør-Varanger:

Alta: To ind. oppholdt seg ved Altaelvoset 4.-30.6.2002 (www.fugler.net).

Gamvik: En adult dvergmåke trakk forbi Slettnes 19.5.1999 (Holmström 1999).

Tana: En adult dvergmåke ble observert ved Høyholmen 31.8.1983 (Olsen 1998) og en juvenil ble sett samme sted 17.8.2002 (Heikki Karhu pers. medd.).

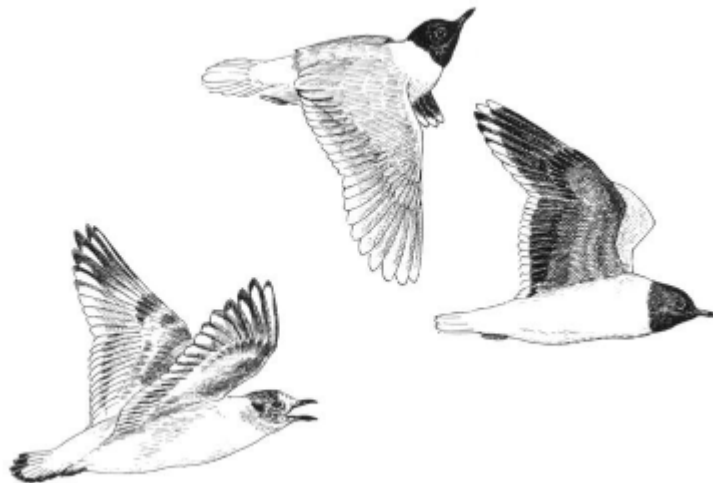
Vadsø: En adult dvergmåke ble observert ved Vadsø havn 23.-24.5.1975 (Frantzen & Bakken 1996). Dessuten ble det observert en adult dvergmåke ved Store Ekkerøy 21.4.1984 (Olsen op. cit.) og ytterligere en adult ved Vadsøya 6.8.1990 (Olsen op. cit.).

Kautokeino: Tre adulte dvergmåker ble oppdaget i en flokk med hettemåker ved Mierojavri i slutten av juni 1994 (Stein Nilsen pers.medd.).

4.1.1. Forekomst i Nesseby kommune

Ved Nesseby kirke har man lenge hatt mistanke om hekking av dvergmåke, men det har ikke vært mulig å påvise verken egg eller små unger. De første observasjonene av en adult dvergmåke ble gjort 11. og 23.6.1972, og 11.8.1973 ble den første ungfuglen observert (Bredesen 1985). Utover på 1970- og 80-tallet ble det gjort flere observasjoner av så vel voksne som ungfugler ved Nesseby kirke: en adult 16.7.1977 (Olsen op. cit.), en 1K 3. og 9.9.1980 (Bredesen 1995), en adult 3.6.1982 (Olsen op. cit.), to adulte 15.-30.6.1984 (Bredesen 1985) og en adult 7.7.1989 (Frantzen & Bakken 1996). I 1984 ble det for første gang konstatert ved dvergmåkene slo seg ned i en ternekoloni på Løkholmen like utenfor Nesseby kirke (Bredesen op. cit.). Det er ikke umulig ved et eller flere par kan ha hekket på holmen flere ganger i løpet av de siste årene. Siden 1995 er unge dvergmåker observert årlig ved Nesseby kirke i overgangen august-september. I forbindelse med studier av dverggås observert finske forskere unge dvergmåker så godt som daglig ved Skjåholmen (2 km SV for Nesseby kirke) i august-september 1995. Den 28.8. ble hele 32 ind. observert (Tolvanen et al. 1998). En 1K trakk mot vest 24.8.1997 (Tolvanen et al. op. cit.) og i august 1999 ble flere dusin, hovedsakelig 1K, observert samme sted (Tolvanen pers. medd.). Tre juvenile dvergmåker trakk forbi Nesseby kirke 17.8.2002 (Heikki Karhu pers. medd.).

Andre steder i kommunen er det observert en 1K dvergmåke ved Nyelv 31.8.1974 (Frantzen & Bakken 1996), en adult ved Hammersnes 26.5.1986 (Olsen op. cit.) og to adulte ved Grasbakken 12.6.1997 (Bjørn Frantzen pers. medd.).

Nesseby kirke med Løkholmen i bakgrunnen til høyre. Foto © Morten Günther

4.1.2. Forekomst i Sør-Varanger før 1999

Den første observasjonen av dvergmåke i Sør-Varanger ble gjort ved Karpbukta i Jarfjord 30.7.1975 (Olsen op. cit.). Deretter ble det ikke gjort noen observasjoner før i 1983 da en adult ble observert i Gjøkbuhta 23.5. (Noddeland 1993). Første mistanke om hekking i Øvre Pasvik fikk man da et individ varslet sterkt ved Abbotjern 9.7.1986. Samme dag ble en eller to individer observert i Pasvikelva mellom Nyrud og Hestefoss (Frantzen 1989). Tre adulte ble sett ved Abbotjern 30.5.1987 og dagen etter varslet to individer iherdig samme sted. Både fiskemåke og rødnebbterne var i gang med hekkeforberedelsene (Frantzen 1989). Fem år senere ble et par voksne dvergmåker observert i en rødnebbternekoloni ved Abbotjern 2.-4.7.1993 (Kjetil Johannessen pers. medd.).

I forbindelse med de årlige vannfuglregistreringene i Pasvik naturreservat ble henholdsvis 13 og 15 adulte dvergmåker observert ved Jordanfoss 3. og 8.6.1996. Lokaliteten ved Abbotjern ble undersøkt hver vår i perioden 1996-99, men ingen dvergmåker ble observert.

Første gang dvergmåke ble observert lenger nord i Pasvik var 25.-26.6.1997 da tre adulte fugler ble observert ved strykene like nord for Skogfoss (Bertil Casslén pers. medd.). Den 26.6.1997 observerte undertegnede ytterligere en adult dvergmåke like sør for Melkefoss, og 21.7.1997, en snau måned senere, ble to adulte fugler observert samme sted. Det er ikke utenkelig at ett eller flere par kan ha hekket i området Melkefoss-Skogfoss allerede i 1997.

I 1999 og 2002 ble det konstatert hekking av dvergmåke på denne holmen utenfor Utnes, Svanvik. I forgrunnen sees Svanhovd miljøsentor. Foto © Ragnar Våga Pedersen

4.1.3. Forekomst ved Svanvannet (Salmijärvi) 1999-2002

Den 26.5.1999 observerte undertegnede et par adulte dvergmåker på trekk nordover like sør for Skrøytnes. Noen dager senere, den 9.6., oppdaget jeg nærmest ved en tilfeldighet 10-15 adulte dvergmåker i en hettemåkekoloni på en liten holme (150x50 meter) utenfor Utnes ved Svanvik, bare noen hundre meter fra den russiske grensen. Hettemåkene satt for det meste skjult i vegetasjonen, men da en rovfugl passerte gikk hele flokken på vingene og dvergmåkene åpenbarte seg med sine karakteristiske lyder og mørke vingeundersider. Dagen etter rodde jeg ut til holmen sammen med Steinar Wikan for å se etter indikasjoner på hekking. Minst fem reir med egg ble funnet og fotografert. Minst 15 adulte dvergmåker ble observert, men det var vanskelig å fastslå noe eksakt antall da fuglene enten virret omkring eller satt gjemt i vegetasjonen. For ikke å forstyrre hekkefuglene ytterligere valgte vi å holde oss borte fra holmen i resten av rugetida. De voksne dvergmåkene ble imidlertid observert fra land og fram til 24.6. var minst 10 adulte fugler tilstede. På grunn av ferieavvikling hadde vi dessverre ikke anledning til å følge opp dvergmåkene etter dette, men Bertil Casslén observerte to adulte og 1-3 1K dvergmåker ved Utnes 20.7. Samme dag observerte han åtte adulte dvergmåker ved Skrøytnes. For første gang var vellykket hekking av dvergmåke dokumentert i Finnmark. Den siste observasjonen av dvergmåke i Pasvik dette året ble gjort 26.7. da Casslén (pers. medd.) observerte en adult fugl ved Skrøytnes.

På grunn av flom og høy vannstand sto hekkeholmen ved Utnes under vann det meste av våren 2000, og det var ingen indikasjoner på hekking verken av dvergmåker eller hettemåker. Et par dvergmåker dukket likevel opp ved holmen allerede 23.5. De fikk selskap av ytterligere ett par 28.5., men alle fire forsvant etter kort tid. Ved Skrøytnes på den andre siden av Svanvannet ble det observert minst 15 ind. 24.5. og ikke mindre enn 45 ind. 29.5. Senere på våren ble det meldt om 19 ind. ved Svanvik 16.6. og åtte ind. ved Skrøytnes 21.6.

Eggeskall etter vellykket hekking av dvergmåke ved Utnes, Svanvik 2002. Foto © Morten Günther

Antall dvergmåker i Pasvik fortsatte å øke i 2001. Den 18.5. furasjerte minst 35 ind. mellom isflakene utenfor Skrøytnes og dagen etter hadde tallet økt til 40 ind. Samtidig ble ytterligere 40 ind. observert ved Lille Skogøy. Utover i juni var det stadig flokker av dvergmåke å se på disse lokalitetene uten at det ble gjort funn som tydet på hekking. Den 30.6. ble det observert 50 ind. på hver av lokalitetene, og dette var trolig den største ansamlingen av dvergmåke som noen gang var registrert i Norge. Overraskende nok ble det ikke sett dvergmåker ved hekkehølen utenfor Utnes i 2001. Derimot ble det ved flere anledninger registrert dvergmåker som trakk fram og tilbake mellom Pasvikelva og indre deler av Skrøytnesmyra. Den 1.7. ble det funnet et reir med to små unger i dette området (Wg Cdr Keith Cowieson pers. medd.). Den 12.7. ble hele 52 adulte dvergmåker observert ved Skolteholmen i Skogvatn, en snau kilometer nord for Skogfoss (Bertil Casslén pers. medd.). Det ble ikke gjort flere hekkefunn i 2001, men minst 10 ungfugler ble sett ved Lille Skogøy 5.-6.8. Den siste av disse ble sett fram til 14.8.

I 2002 ble sju adulte dvergmåker observert utenfor Skrøytnes allerede 12.5. Samme dag ble en enslig dvergmåke observert ved Lille Skogøy. I løpet av dagene som fulgte økte antall dvergmåker ved Svanvannet. Den 19.5. ble det talt minst 25 ind. ved Skrøytnes og minst 30 ind. ved Lille Skogøy. Den 29.5. ble det observert minst 95 adulte dvergmåker i nordenden av Svanvannet og omlag 40 par gikk til hekking på holmen utenfor Utnes. Hekkesuksessen er ikke kjent, men flere reir og nyklekte unger ble observert under en kontroll 24.6. På grunn av ferieavvikling ble det ikke gjort observasjoner i området fra midten av juli til begynnelsen av august. Fem juvenile dvergmåker ble observert ved Lille Skogøy 9.8. og to av disse ble observert fram til 13.8. Det ble ikke konstatert hekking andre steder i Pasvik i 2002.

Observasjoner (gule sirkler) og hekkefunn (røde sirkler) i Sør-Varanger 1975-2002.

4.1.4. Forekomst andre steder i Sør-Varanger 1999-2002

Under de årlige vannfuglregistreringene i Pasvik naturreservat ble det ikke observert dvergmåker verken i 1997 eller 1998. Derimot ble tre individer observert ved Fjærvannet under tellingene 31.5.1999. Året etter ble det observert fire ind. samme sted 30.5.2000; dessuten ble fire ind. sett ved Lyngmo samme dag. I forbindelse med tellingene 5.6. ble det ikke registrert noen dvergmåker.

Siden 2001 synes forekomsten av dvergmåke å ha økt noe også i Øvre Pasvik. Under tellingene 31.5.2001 ble det observert sju ind. i Gjøkkbukta og to ind. ved Nyrudneset. Ett ind. ble observert ved Nyrud 5.6.2001. og senere på sommeren skal om lag 20 ind. være observert ved Jordanfoss 21.7.2001 (Paul Aspholm pers. medd.). En adult dvergmåke ble observert ved Fjærvannet 24.5.2002 og samme dag ble ett par observert sittende på en holme ved Jordanfoss. Den 30.5.2002 ble en enslig dvergmåke observert utenfor Lyngmo. Tre uker senere ble to ind. sett ved Nyrud 18.6.2002, og samme kveld ble minst en dvergmåke hørt på russisk side av Hestefossdammen. To ind. ble observert ved Nyrud 24.6.2002 og ett ind. ble observert ved Hestefossdammen samme dag (Bertil Casslén pers. medd.). Dessuten skal det være sett ett ind. ved Nyrud og hele ti ind. ved Noatun 30.6.2002 (Alf Tore Mjøs pers. medd.). Det er så langt ikke gjort noen hekkefunn i Øvre Pasvik, men det er ikke utenkelig at ett eller flere par kan ha hekket ved Fjærvann eller ved Hestefossdammen i 2002.

Den 29.5.2001 ble en adult dvergmåke observert trekkende tvers over Prestøya utenfor Kirkenes sentrum. Dette var den første kystobservasjonen i Sør-Varanger siden 1975. I slutten av mai 2001 ble det for første gang også observert dvergmåke ved Sandnesvannet på Hesseng, snaut fem kilometer sør for Kirkenes sentrum. Åtte observasjoner ble gjort i perioden 29.5.-2.7. og på det meste ble åtte adulte fugler observert samtidig uten at hekking ble konstatert. Også i 2002 ble det observert dvergmåker på denne lokaliteten. Minst 30 ind. ble observert 29.5., og inntil åtte ind. ble observert i området fram til 27.6. Heller ikke i år ble det konstatert hekking i området.

Som tidligere nevnt har det vært mistanke om dvergmåkehekking på strekningen Melkefoss-Skogfoss. Hele 40 adulte dvergmåker skal være observert ved Skogfoss 11.-12.7.2001 (Paul Aspholm pers. medd.). Dessuten ble det observert åtte ind. ved Stenbakk, omtrent midtvegs mellom Melkefoss og Svanvannet 5.6.2001.

Nyklekt dvergmåke (*Larus minutus*), Svanvik, Sør-Varanger Juni 2002. Foto © Morten Günther

Siste år ble det gjort en observasjon av tre adulte dvergmåker ved Skolteholmen, like nord for Skogfoss, 18.6.2002. I dette området finnes det potensielle hekkeplasser på russisk side av grensen, men det kan også hende at observasjonene gjelder ikke-hekkende fugler eller næringstrekk fra Svanvannet.

5. Dvergmåka i Sverige

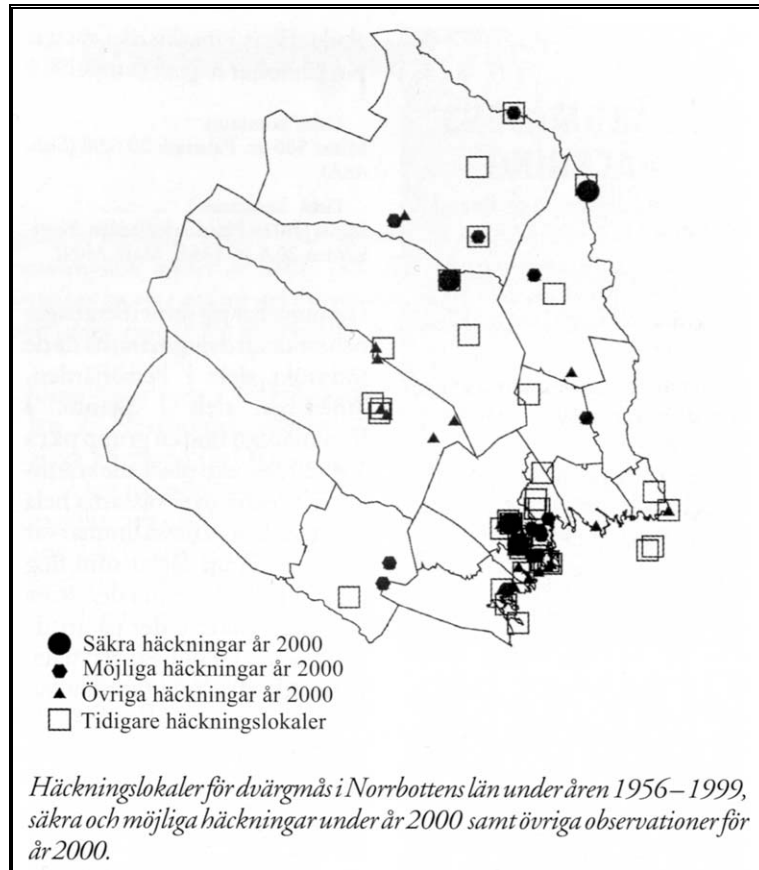
Den første kjente dvergmåka i Sverige ble skutt utenfor kysten av Gotland i 1798 og allerede i 1821 skal arten ha vært en regelmessig hekkefugl både på Öland og Gotland. Det første hekkefunnet på fastlandet ble gjort i Hjälstaviken, Uppland i 1901. Siden den gang er det gjort sporadiske hekkefunn en rekke steder i Sør- og Midt-Sverige (Olsson 2002).

Det første hekkefunnet i Norrbotten ble gjort i 1956 da tre reir ble funnet ved Gammelstadsviken, Luleå. Tre par hekket samme sted i 1957-58, 5 par hekket i 1965 og om lag 25 par hekket i 1970-72 (Backe 2001). Arten hekker trolig fortsatt ved Gammelstadsviken, men bestanden er dårlig dokumentert. Utover på 1970-tallet etablerte dvergmåka seg på flere nye lokaliteter i Boden, Piteå og Luleå; og fra midten av 1980-tallet fortsatte ekspansjonen nordover langs kysten og oppover langs Luleälven, Råneälven, Lainioälven, Kalixälven og Torneälven. Det viktigste hekkeområdet i Norrbotten i 2000 var den indre skjærgården ved Piteå og Luleå. Bestanden i disse to kommunene ble anslått til om lag 400 par. Dessuten regnet man med en minimumsbestand på 50 par i Boden, 30 par i Kalix, 30 par i Haparanda, 5 par i Pajala og 20 par i Överkalix (Backe 2001, Olsson 2002).

I Västerbotten ble hekking første gang konstatert ved Gärdefjärden, Lövånger i 1966. Arten hekket regelmessig på denne lokaliteten i hvert fall fra 1977 til 1988. I våtmarksområdet ved Umeälvens delta har 2-15 par hekket hvert år siden 1974. Det første hekkefunnet i skjærgården ble gjort i 1988, og siden har også denne bestanden økt kraftig. Etter inventeringene i 2000 regnet man i Västerbotten med en hekkebestand på om lag 300 par langs kysten og 60 par i innlandet. Bestanden ser fortsatt ut til å være i vekst for under den heldekkende kystinventeringen av Västerbotten i 2001-2002 ble det funnet 418 par av dvergmåke (Olsson 2002).

Det første hekkefunnet i Lappland ble gjort ved Vittangi i Kiruna i 1985 og fram til 1989 hekket 5-15 par på denne lokaliteten. Lenger nord i Kiruna kommune ble det funnet minst seks rugende dvergmåker ved Kuttainen i 1997. Dessuten hekket ett par ved Övre Soppero samme år. Observasjoner fra de seneste to årene tyder på at dvergmåka fortsetter å ekspandere i den nordlige delen av Lappland. I 2000 hadde 20 ind. tilhold ved Ala Lompolo 12.-17.6., 11 ind. ble observert ved Kuttainen 17.-20.6. og to ind. ble observert ved henholdsvis Yli Lompolo 10.6. og Vittangi 17.6. (Olsson 2002). I 2001 ble seks dvergmåker observert ved Svappavaara 13.5. Dessuten ble det observert 10 ind. ved Vittangi 16.5., to ind. ved Sautusjärvi 26.5. og tre ind. ved Kaalasjärvi 13.7. (svalan.viron.se). I 2002 ble det observert seks ind. ved Sautusjärvi 18.5. og ett ind. samme sted 1.7. Fem ind. ble sett ved Jukkasjärvi by 30.5. og inntil 20 ind. ble observert ved LKABs damssystem ved Kiirunavuoma i begynnelsen av juni. Ett ind. ble sett ved Vittangi 17.6. (svalan.viron.se), og dessuten observerte undertegnede selv en adult dvergmåke ved Karesuando 27.6.2002. Lenger sør i Lappland er det så langt konstatert hekking i kommunene Gällivare, Arvidsjaur, Jokkmokk, Storuman, Lycksele og Malå (Olsson 2002).

På slutten av 1980-tallet besto den svenske totalbestanden av omlag 120 par; derav ca. 50 par på Gotland, 35-45 par i Västerbotten, ca. 20 par i Norrbotten og ca. 10 par i Torne lappmark. I dag er dvergmåka ikke lenger årvisst hekkende i Sør-Sverige, men bestanden i den nordlige delen av landet økte kraftig utover på 1990-tallet. Også i Svealand har antall hekkinger og hekkforsøk økt i de senere år (SOF 2002). Den omfattende inventeringen av dvergmåke i 2000 konkluderte med at den svenske bestanden trolig omfattet omlag 1100 par, hvorav som nevnt drøyt 400 par i Västerbotten, minst 500 par i Norrbotten og omlag 160 par i Lappland (Olsson 2002).

Backe, S. 2001. Dvärgmåås i Norrbottens län – riksinventeringsart år 2000, Fåglar i Norrbotten 20, 53-56.

6. Dvergmåka i Nordvest-Russland

Allerede i 1848 fant den svenske professor Lilljeborg dvergmåka hekkende i stort antall langs Ladogakanalen mellom Schlüsselburg og Novaja Ladoga få mil øst for St. Petersburg. I midten av 1880-årene etablerte dvergmåka seg som hekkefugl også på det Karelske neset. De første observasjonene ble gjort ved Vyborg (Viipuri) og Vysotsk (Uuras) i 1884, og i 1888 ble et par hundre individer funnet hekkende ved Äyräpäänjärvi i Muolaa samt ved Haukilampijärvi og Kahvenitsajärvi i Pyhäjärvi (Plodovoje) (Berg 1916).

Helt fram til 1970-årene gikk nordgrensen for dvergmåkas utbredelse i den europeiske delen av Russland omtrent ved Ladogasjøen. Lengst sør i den Karelske republikk var det kjent tre kolonier ved utløpet av elva Lamba, ved Vjazkichi og ved landsbyen Andrusovo. Fra midten av 1970-årene begynte dvergmåka å ekspandere videre nordover. Siden 1973 har arten opptrådt regelmessig i nærheten av Petrozavodsk og i 1975 ble småflokker av unge og voksne dvergmåker for første gang observert ved Onegasjøen. Siden 1981 har dvergmåka opptrådt regelmessig i Kivach zapovednik. På midten av 1980-tallet hekket om lag 1000 individer i tre kolonier ved Shuya og Logmozero like nord for sentrum av Petrozavodsk. Samtidig begynte fuglene å spre seg til østsiden av Onega. Tallrike observasjoner ble gjort ved Korbozero, Kosmozero, Vodlozero og elva Sukhaya Vodla. Mulig hekking ble registrert i hettmåkekolonier ved Sortovalva, Kivach, Segezha og Tiksha fra slutten av 1980-årene. I 1993 ble bestanden av dvergmåke i den Karelske republikk anslått til 3000 par (Zimin et al. 1993).

Den første kjente observasjonen fra Kolahalvøya gjelder 4-6 dvergmåker som i følge nybyggeren P. Ketola pleide å oppholde seg sammen med terner ved utløpet av Nuortijoki i Nuortijärvi (Ozero Verkhnetulomsk) flere somre på slutten av 1800-tallet (Berg 1916). Arten skal senere være observert ved Ainovøyene, like vest for Fiskarhalvøya, i mai og juli 1960, samt i mai 1962. Dessuten er det kjent noen observasjoner fra Imandrasjøen i oktober 1960, samt ved Kandalakshabukta i september 1967 og august 1972 (Semjónov-Tjan-Sjanskij & Giljasov upubl.). Utover på 1970- og 80-tallet ble det gjort flere observasjoner i Kandalakshabukta og man fattet mistanke om at arten kanskje kunne hekke sporadisk på Kolahalvøya. Den 10.6.1980 ble en dvergmåke observert ved bygda Zasheek i sørenden av Imandrasjøen (Kokhanov 1993).

Fra 1984 ble dvergmåka observert regelmessig ved Zasheek og i begynnelsen av juni 1992 ble det oppdaget en koloni på om lag 60 hekkende par i dette området. Dette var første gang arten ble funnet hekkende på Kolahalvøya. Fuglene hekket sammen med om lag 200 par hettemåke, 20 par fiskemåke og 25 par makrell- og rødnebbterner. Reirene ble funnet på tuer i ei starmyr ved et lite vann. Dessverre ble hekketolonien oversvømt og bare et lite antall unger kom på vingene. Det er ikke umulig at dvergmåka også hekket på andre lokaliteter ved Imandrasjøen i 1992. Bl.a. ble det i løpet av sommeren gjort observasjoner av arten i nærheten av Apatity jernbanestasjon (Kokhanov 1993).

I følge professor Lilljeborg skal det være gjort et funn av dvergmåke ved Arkhangelsk allerede på 1800-tallet. Nærmere omstendigheter rundt dette funnet er ikke kjent (Berg 1916). Undertegnede er heller ikke kjent med andre funn fra dette området. Ved et tilfeldig besøk i begynnelsen av juni 2001 ble det imidlertid oppdaget at dvergmåka opptrådte vanlig ved sjøer og kanaler i og utenfor Severodvinsk by. Dessuten ble hundrevis av dvergmåker observert like vest for byen langs veien mellom Severodvinsk og Onega. Fuglene hekket sannsynligvis på fem torvøyer ute i en kunstig innsjø som tidligere hadde vært brukt som torvuttak (Bjørn Frantzen pers. medd.).

Mulig hekkeplass for dvergmåker i Severodvinsk. Juni 2001 – Foto © Bjørn Frantzen

Fra Nenets zakaznik ved utløpet av Petsjoraelven er det nylig beskrevet at dvergmåka opptrer relativt vanlig etter at hekkesesongen er avsluttet. Observasjoner er gjort i Korovinskaya guba og Kolokolkova guba, samt ved Paschanka-To og flere andre innsjøer i området. Flokker på 3-20 unge dvergmåker observeres ved Kostyanoi Nos på Vaygach i august. Den seneste høstobservasjonen i Nenets zakaznik ble gjort 5.10.2000 (Mineev 2001).

Mulig hekkeplass for dvergmåker vest for Severodvinsk. Juni 2001 – Foto © Bjørn Frantzen

7. Dvergmåka i Finland

Den første bekreftede observasjonen av dvergmåke i Finland ble gjort ved Helsinki i 1861, men allerede i slutten av 1840-årene skal en dvergmåke være skutt utenfor Oulu. Det første hekkefunnet i landet ble gjort ved Vexala i Munsala kommune, nord for Waasa i 1879 (Berg 1916).

Etter hvert ble det oppdaget tre store kolonier ved Kronoby, Oulu og Ii i Bottenvika. Den første innlandskolonien ble funnet i 1920 og senere har arten ekspandert kraftig nordover samtidig som den også har blitt mer tallrik i sør. De første koloniene på myrer ble registrert i 1970-årene.

Dvergmåka er en av de 20 artene som ekspanderte mest i Finland mellom de to atlasundersøkelsene i 1979 og 1990. Dvergmåka hekker nå i det meste av Finland unntatt på Ålandsøyene og i store deler av Lappland. Bestandsestimatene har økt fra 200 par i 1950-årene til om lag 10 000 par i slutten av 1990-årene.

7.1. Forekomst i Inari kommune

Allerede sommeren 1910 skal en ”svartkindad mås af en tärnas storlek, antagligen en dvärgmås” være observert i Inari (Berg 1916). Den neste observasjonen ble imidlertid ikke gjort før i 1961 da to adulte og to juvenile fugler hadde tilhold ved Junnas-Hietaniemi 4.-10.8. Etter dette ble arten ikke registrert i Inari kommune før på 1980-tallet da arten ekspanderte kraftig også i Nord-Finland (Karhu & Osmonen 1990).

Det første hekkefunnet i Inari ble visstnok gjort allerede i 1986. Da ble det nemlig oppdaget 4-5 par i en hettemåkekoloni ved et tjern ved siden av den gamle flystripa i Kaamanen, om lag 20 km nord for Inari tettsted. Senere på 1990-tallet skal det på det meste ha hekket 20 par dvergmåke på denne lokaliteten, men dessverre ble ikke kolonien kjent for lokale ornitologer før i 2000 (Heikki Karhu pers. medd.).

I slutten av juni 1987 ble seks adulte dvergmåker, hvorav en rugende fugl, observert ved utløpet av elva Ivalojoiki en drøy mil nord for Ivalo sentrum. Arten har siden vært årvisst på denne lokaliteten (maks 10 ind.), men flere hekkefunn er ikke gjort.

I slutten av mai 1988 ble en adult dvergmåke første gang observert ved innsjøen Akujärvi, åtte kilometer øst for Ivalo. To adulte dvergmåker ble observert 17.5.1989 og 20.-29.5.1991. Siden 1992 har dvergmåka trolig hekket årlig på denne lokaliteten. Det er ikke gjort konkrete reirfunn, men det har heller ikke vært lett spesielt etter reir i området. I 1992 ble seks adulte fugler sett gjennom hele forsommeren og to juvenile fugler dukket opp 24.7.1992. Tre par holdt til på lokaliteten i 1994, men det er ikke kjent om disse fikk fram unger. Den 23.7.1995 ble 12 juvenile dvergmåker observert ved Akujärvi.

Fra 1989 og utover ble det gjort flere observasjoner av dvergmåke på lokaliteter i området sør for Kaamanen. Dette kan godt ha vært fugler fra den ”ukjente” kolonien ved den gamle flystripa, men sommeren 1995 ble det for første gang også konstatert hekking ved Toivoniemi, om lag åtte kilometer lenger sørvest. Inntil seks adulte dvergmåker ble observert her i mai og juni. Den 10.8.1995 ble dessuten 12 juvenile fugler sett ved Riutula, ytterligere 20 km lenger sør i den andre enden av Mutusjärvi. Disse ungfuglene har trolig også kommet fra Toivoniemi eller Kaamanen.

Den 12.7.1993 ble en enslig dvergmåke observert ved Menisjärvi. Denne lokaliteten ligger 40 km vest for Ivalo, langs veien mellom Inari og Kittilä (Karhu & Osmonen 2000).

I 1996 ble hekkingen ved Akujärvi ødelagt fordi vannstanden steg midt i hekkesesongen. Ingen nye hekkeplasser ble funnet i årene 1997-1999, men fire adulte dvergmåker ble observert ved Väylä øst for Kaamanen 21.5.1998 (Karhu og Osmonen 2000). De fleste observasjonene i perioden ble imidlertid gjort ved Akujärvi og i 1999 ble 25 juvenile dvergmåker observert her den 24.7. (Heikki Karhu pers. medd.).

Sommeren 2000 ble det funnet en ny dvergmåkekoloni ved Jokitörmä camping i Kaamanen. Kolonien besto av minst 30 hekkende par og minst 70 adulte fugler ble observert samtidig. Også rundt Ivalo var antall dvergmåker i 2000 noe høyere enn normalt og ved Mustajärvi nær munningen av Ivalojoiki, fant man en ny hekkekoloni på ca. 10 par.

I 2001 ble det på det meste observert 70 adulte dvergmåker ved Akujärvi. Nok en gang ble imidlertid hekkesesongen delvis spolert på grunn av kraftig stigende vannstand. To adulte og fem juvenile dvergmåker ble likevel observert 26.7. Dessuten ble en adult og en juvenil fugl sett 28.7. Ved munningen av Ivalojoiki ble det observert tre ind. 15.5. og to ind. 19.5. Dessverre ble kolonien ved Kaamanen stående tom. Kun en adult dvergmåke ble observert her 9.6.

Observasjoner (gule sirkler) og hekkefunn (røde sirkler) av dvergmåke i Inari og Utsjoki kommuner.

Heller ikke i 2002 ble det observert dvergmåker ved Jokitörmä. I stedet ble det funnet en ny hekkekoloni omlag en kilometer lenger sør, i det nordvestlige hjørnet av Vastusjärvi. Kolonien besto av omlag 50 par, men det er ikke kjent hvor mange unger som kom på vingene. I tillegg hekket noen få par som vanlig ved Akujärvi (Heikki Karhu pers. medd.).

7.2. Forekomst i Utsjoki kommune

Så langt foreligger det kun tre observasjoner av dvergmåke fra Utsjoki kommune. Den første gjelder fire ungfugler som ble observert ved innsjøen Vuoqjärvi øst i Kevo nasjonalpark allerede 2.-3.8.1989. Det er uvisst hvor disse fuglene kom fra, og de behøver ikke nødvendigvis å ha klekket på denne lokaliteten. Den andre observasjonen gjelder åtte ind. som ble observert ved Kevojärvi 5.6.1997 (Karhu og Osmonen 2000), og sist, men ikke minst ble ett ind. observert ved Nivajoki like vest for Nuorgam i Tanadalen 18.5.2001 (Heikki Karhu pers. medd.).

7.3. Forekomst i Enontekiö og Muonio

Minst to par dvergmåker hekket ved innsjøen Sotkajärvi, langs veien mellom Palojoensuu og Hetta, i 1997. Siden den gang er arten observert på lokaliteten hvert år, men i varierende antall. På det meste ble 20 ind. observert 31.5.2000. Det er også gjort enkelte observasjoner av dvergmåke ved Nunnanen og Peltovuoma lenger øst i kommunen. På det meste ble 10 ind. observert ved Peltovuoma 30.5.1999. De to siste årene er det imidlertid meldt om svært få observasjoner av dvergmåke i Enontekiö og ingen hekkefunn er kjent (Pirkka Aalto pers. medd.).

Ved Muonionjärvi i nabokommunen Muonio er dvergmåke relativt vanlig både vår og sommer. Flokker på opptil 20 ind. sees regelmessig i området. Dette er fugler som hekker i en hettemåkekoloni ved Sisnakkavuoma om lag 5 km inn i Pajala kommune på svensk side av grensen (Pirkka Aalto pers. medd.).

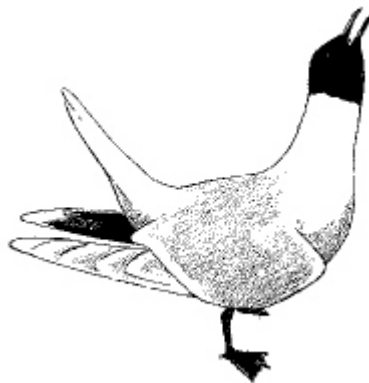
Ved Leustojärvi nær Muonio sentrum ble hele 56 ind. observert på trekk 20.5.2001 (Pirkka Aalto pers. medd.).

8. Oppsummering

Dvergmåke (*Larus minutus*) synes fortsatt å være i ekspansjon i deler av Barentsregionen. I Sverige synes spredningspotensialet å være størst i indre deler av Norrbotten og Västerbotten (Olsson 2002), men nye hekkefunn i Troms og Finnmark gir håp om ytterligere spredning også i disse fylkene.

Dvergmåke er en uforutsigbar art som i stor grad skifter hekkeplass fra år til år. Dette gjelder særlig de mindre koloniene i utkanten av utbredelsesområdet. Større kolonier på flere hundre par synes mer stabile. På grunn av sitt levevis er dvergmåke særlig utsatt for predasjon og plutselige variasjoner i vannstanden. Dette problemet er spesielt stort i regulerte vassdrag som Pasvikvassdraget.

Videre undersøkelser vil kunne gi svar på om dvergmåke er i ferd med å etablere seg som fast hekkefugl i Pasvikdalen, eller om de siste års observasjoner kun er å betrakte som tilfeldige funn. I tillegg til å sjekke opp tidligere hekkeplasser ønsker vi å undersøke andre potensielle hekkeplasser både på norsk og russisk side av elva. Det vil også være aktuelt å sjekke opp kjente kolonier av andre måkefugler, primært hettemåke og rødnebbterne.

9. Litteratur

- Backe, S. 2001. Dvärgmåås i Norrbottens län – riksinventeringsart år 2000, Fåglar i Norrbotten 20, 53-56.
- Berg, B. 1916. *Sällsynta Fåglar*. Stockholm.
- Bredesen, B. 1985. Har dvergmåka hekket en eller flere ganger i Nesseby, Finnmark?, Vår Fuglefauna 8, 197.
- Eldøy, S. 1994. Dvergmåke *Larus minutus*" i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.) 1994. *Norsk Fugleatlas*, Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- del Hoyo, J., Elliot, A. & Sargatal, J. (eds) 1996. *Handbook of the Birds of the World*. Vol.3. Hoatzins to Auks. Lynx Edicions, Barcelona.
- Frantzen, B. & Bakken, V. 1996. *Fugler i Finnmark - Litteratur fra perioden 1694-1993*, Norsk Ornitologisk Forening avd. Finnmark.
- Frantzen, B. 1989. LRSK-rapport nr.10 oktober 1988, Lappmeisen 13, 40-51.
- Grell M.B. 1998. *Fuglenes Danmark*. Gads Forlag.
- Hagemeyer, E.J.M. og Blair, M.J. (ed.) 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T & A D Poyser, London.
- Holmström, N. 1999. Fåglar vid Slettnes fyr - Nord-Norge, den 11.-23. maj 1999. Rapport.
- Karhu, H. & Osmonen, O. 2000. *Inarin Lapin linnut. Faunistisia lintutietoja Inarin Lapista, erityisesti vuosilta 1985-1999*. Lapin Lintutieteellinen Yhdistys ry.
- Kokhanov, V.D. 1993. The breeding of the Little Gull *Larus minutus* in the Kola Peninsula. Russ. J. Ornithol 2(2): 256-257.
- Luhta, V. 1997. *Nature Guide to Inari Lapland and its Bird Sites*, Northern Lapland Tourism Ltd, Oulu.
- Mineev, J.N. 2001. Birds of Nenetsky zakaznik (NE of Malaja Zemlya tundra). Russ. J. Ornithol. 167:993-1009.
- Noddeland, J. 1993. Ornitologisk rapport fra Øvre Pasvik, Lappmeisen 18, 17-27.
- Olsen, J.A. 1998. Fuglearkivet i Finnmark - Del 2, Lappmeisen 22.
- Olsson, C. 2002. Dvärgmåsen i Sverige. Resultat av riksinventeringen 2000. Vår Fågelvärld 8:2002, 6-17.
- Perrins, C. 1998. *The Complete Birds of the Western Palearctic CD-ROM*, Oxford.
- SOF. 2002. *Sveriges fåglar. Aktuell översikt över deras utbredning, numerär och flyttning*. Sveriges Ornitologiska Förening. Stockholm 2002.
- Semjonov-Tjan-Sjanskij, O.I. & Giljasov, A.S. 1990. *Fuglene på Kola*. Upublisert.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld. Supplement 31. Stockholm.
- Tolvanen, P., Ruokalainen, K., Markkola, J. & Karvonen, R. 1998. Finnish Lesser White-fronted Goose Conservation Project Annual Report 1997, Helsinki.
- Väisänen, R., Lammi, A. & Koskimies, P. 1998. *Muuttuva Pesimälinnusto*, Otavan Kirjapaino.
- Wikan, S. & Frantzen, B. 1984. *Fugler i Finnmark*, Skoledirektøren i Finnmark.
- Zimin, V.B., Sazonov, S.V., Lapshin, N.V., Khokhlova, T.Y., Artemiev, A.V., Annenkov, V.G. og Yakovleva, M.V. 1993. *Ornithofauna of Karelia*. Petrozavodsk. Karelia Science Centre RAS. 220 s.

Takk

... til Bjørn Frantzen for informasjon og bilder fra Severodvinsk
... til Elena Haraldsson og Ulla Rasmussen for oversettelse av russiske og finske kilder
... til Heikki Karhu og Pirkka Aalto for informasjon fra Inari og Enontekiö
... til Bertil Casslén og alle andre som har bidratt med observasjoner